

SHARING STORIES. SHAPING THE FUTURE: DIALOGUES FOR SPACE

REPORT FOR WORKSHOP II

30 OCTOBER - 1 NOVEMBER 2014

SHKËMBEJME PËRVOJAT, FORMËSOJME TË ARDHMEN: DIALOGJET PËR SPAÇIN

RAPORT I PUNËTORISË II

30 TETOR - 1 NËNTOR 2014

CONTENTS

PERMBAJTJE

Executive summary	3	Përmbledhje ekzekutive
Introduction	5	Hyrje
Workshop agenda	8	Axhenda e realizuar
List of participants	10	Lista e pjesëmarrëve
Working process	12	Procesi i punës
Values analysis	12	Analiza e vlerave
Keywords and vision statements	15	Fjalët kyçe dhe deklaratat e vizionit
Operational framework of museums in Albania	19	Kuadri operacional i muzeve në Shqipëri
Current of situation of Spaç by the Min. of Culture	20	Aktualiteti në lidhje me Spaçin nga Min. e Kulturës
Experiences from abroad	21	Përvojat nga jashtë
Objectives analysis	28	Analiza e objektivave
Visits around Shkodra	30	Vizita në Shkodër
Evaluation of the workshop	32	Vlerësimi i punëtorisë
Further information	38	Informacione të mëtejshme

EXECUTIVE SUMMARY

PERMBLEDHJE EKZEKUTIVE

While there should exist a consensus among institutions, citizens and civil society that Spaç can and should be a place to document and confront the macabre abuses of the Communist period, very little has been said until today about the way that Spaç can be turned into a contemporary museum.

A careful and realistic approach is needed in order to turn this former prison into a museum. The formulation of this approach is the goal of the project “Sharing Stories, Shaping the Future: Dialogues for Spaç,” currently being implemented by Cultural Heritage without Borders (CHwB) with support from the International Coalition of Sites of Conscience.

The second workshop in this process employed an inclusive methodology and a wide range of actors to highlight the primary values of Spaç, using these values as the basis for formulating a joint vision statement for the future of the site. In addition, examples of similar sites from around the country and abroad were also considered, as possible approaches to creating a museum. One of the primary results from Workshop II was the formulation of clear, operational objectives for Spaç, which will guide the creation of an action plan—giving life to the identified priorities. This action plan will be developed during Workshop III.

The objectives formulated during Workshop II are:

1. *Education, interpretation and public engagement*

- a. Raise awareness and educate the national and international community about the history of suffering and resistance of the former prisoners at Spaç.
- b. Interpret the site so that each individual understands the value of Spaç and contributes to its preservation and promotion.
- c. Cooperate widely to achieve inclusion and integration of former prisoners and marginalized groups

Ndërsa duket të ekzistojë një konsensus mes institucioneve, qytetarëve dhe shoqërisë civile, që Spaçi mund dhe duhet të jetë vendi i dokumentimit dhe i përbashkës me abuzimet makabre të periudhës së Komunizmit, pak është folur deri më sot për mënyrën se si mund të kthehet ai në një muze bashkëkohor.

Përfaqja e kujdesshme dhe realiste ndaj muzealizimit të ish-burgut të Spaçit, është synimi i projektit «Shkëmbejmë Përvojat, Formësojmë të Ardhmen: Dialogjet për Spaçin» që zbatohet aktualisht nga Trashëgimia Kulturore pa Kufij (CHwB), me mbështetjen e Koalicionit Ndërkombëtar të Vendeve të Ndërgjegjjes.

Në sajë të një metodologjite përfshirëse dhe së bashku me një spektër të gjerë aktorësh u bë i mundur, në kuadër të Punëtorisë II, identifikimi dhe vënia në pah e vlerave kryesore të Spaçit, u hodhën bazat drejt formulimit të një deklaratë vizioni të përbashkët për të ardhmen e tij si dhe u shqyrtuan përfaqset e mundshme për muzealizimin e tij duke u bazuar në shembuj nga vendi e më gjerë. Një nga rezultatet kryesore të Punëtorisë II ishte formulimi i objektivave të qartë dhe operacionale mbi muzealizimin e Spaçit, të cilët do ti prijnë formulimit të plan-veprimit për jetëzimin e prioritetëve të identifikuar (Punëtorja III).

Objektivat e formuluar gjatë Punëtorisë II janë:

1. *Edukimi, interpretimi dhe përfshirja e publikut*

- a. Ngritje e ndërgjegjësimit dhe edukim i komunitetit në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar rreth historisë së vuajtjeve dhe rezistencës së ish të burgosurve në Spaç.
- b. Interpretim i vendit në mënyrë që çdo individ të kuptojë vlerën e Spaçit dhe të japë kontributin për ruajtjen dhe promovimin.
- c. Bashkëpunim në shkallë të gjerë për të arritur përfshirjen dhe integrimin e ish të burgosurve dhe grupeve të përjashtuara.
- d. Inkurajim për aktivizëm dhe përfshirje të

- d. Encourage activism and social engagement from all visitors, especially the young generations, towards the betterment of society.

2. *Buildings and infrastructure*

- a. Reconstruct/conservate existing buildings (focusing interventions on special parts, e.g. the watchtowers, the mine galleries) based on reference materials from the time.
- b. Create possibilities for alternative routes to access and experience the prison.
- c. Continually build and improve upon infrastructure and support structures to facilitate the needs of visitors on site and in Reps.

3. *Legal framework, management and strategic approaches*

- a. Found a museum institution on the highest national level, a National Museum of Memory – Spaç (NMMS).
- b. Establish clear legal regulations regarding the creation, structure and management of NMMS.
- c. Integrate NMMS into international networks and itineraries/sites of remembrance.
- d. NMMS serves as a model in Albania and the region for inclusive practices and debates on the most relevant contemporary issues.
- e. NMMS serves as an engine of economic, cultural and social development for Mirdita.

gjithë vizitorëve, veçanërisht brezat e rinj, drejt përmirësimit të shoqërisë.

2. *Ndërtesat dhe infrastruktura*

- a. Rindërtim/konservim i ndërtesave ekzistuese (duke përqëndruar fillimisht në pjesë të veçanta, p.sh. kullat e vrojtimit, galerite e minierave) duke u bazuar në materiale të kohës.
- b. Krijim i mundësive për rrugë alternative për qasjen dhe përjetimin e ish burgut.
- c. Ndërtim dhe përmirësim i vazhdueshëm i infrastrukturës dhe strukturave ndihmëse për të lehtësuar nevojat e vizitorëve in situ dhe në Reps.

3. *Korniza ligjore, menaxhimi dhe përfaqshet strategjike*

- a. Themelimi i një institucioni muze i nivelit më të lartë kombëtar, një Muze Kombëtar i Kujtesës – Spaç (MKKS)
- b. Vendosja e rregullave ligjore të qarta përsa i përket krijimit, strukturimit dhe menaxhimit të MKKS
- c. Integrimi i MKKS në rrjetet dhe itineraret/vendet ndërkombëtare të kujtesës.
- d. MKKS në rolin e një modeli në Shqipëri dhe në rajon për praktika përfshirëse dhe debate mbi çështje bashkëkohore dhe shumë të diskutuara
- e. MKKS shërben si një motor zhvillimi ekonomik, kulturor dhe shoqëror për Mirditën.

Fig. 1: The workshop group in the conference room | Grupi i punëtorisë në sallën e konferencës

INTRODUCTION

HYRJJE

Background

A number of the political prisoners who were taken to Spaç prison were artists, writers and other intellectuals, many of whom have spoken out about their experience in recent years. This has helped to make Spaç one of the most symbolic sites for the horror of persecution under the Communist regime, as well as perhaps the site that is most present in the collective memory of Albanians. As such, the primary value of Spaç today is as a much-needed place of memory for the crimes of the Communist regime—a physical space to 'locate' and address the traumas of that past, both for the former political prisoners who suffered there and for the rest of the Albanian people. Such sites of memory can represent not only the trauma of that period, but also resistance to and, ultimately, the downfall of the former regime.

Today, there seems to be a growing consensus among institutions, citizens and civil society actors that Spaç could and should serve as a place for documenting and confronting the abuses of human rights that occurred under the Communist regime. In addition, this site will be an important means of teaching Albanians and foreigners about this difficult period of history in a deep, experiential way. This comes at a time when tourism demand for former Communist sites is on the rise, potentially creating a much-needed economic opportunity for the local community, which is suffering from chronic poverty and steady emigration.

Finally, the success of Spaç in dealing with this specific type of heritage would make it possible to form a contemporary approach to revitalizing the sites of persecution in Albania, hoping that after Spaç, the same process could be undertaken for Qafë Bari, Bënça and so on with many more sites of conscience.

Prapavija

Spaçi është një nga vendet emblematike të tmerrit të persekutimit Komunist dhe ndoshta vendi që më së shumti është i pranishëm në kujtesën kolektive të Shqiptarëve. Si i tillë, vlera parësore e tij sot është identifikimi nga të gjithë si vend shumë i nevojshëm i kujtesës së krimeve të regjimit Komunist – një vend fizik, ku jo vetëm ish të përndjekurit politikë por e tërë shoqëria, mishëron e shëron traumat e së kaluarës Komuniste. Të tillë vende të kujtesës mund të përfaqësojnë jo vetëm traumat e kësaj periudhe por gjithashtu rezistencën ndaj regjimit si dhe rënien e tij.

Duket të ekzistojë një lloj konsensusi i përgjithshëm mes institucioneve, qytetarëve dhe shoqërisë civile, që Spaçi mund dhe duhet të jetë vendi i dokumentimit dhe i përballjes me abuzimet makabre ndaj të drejtave themelore të njeriut të kryera gjatë regjimit Komunist. Një vend i të tillë do të kishte dhe një dimension të rëndësishëm edukativ e arsimor që do të mundësonte, për Shqiptarë e të huaj, një përvojë të plotë dhe të prekshme për këtë periudhë të vështirë historike. Ky vizion përputhet gjithashtu me tendencat në rritje të turizmit në/për vendet e Komunizmit, çka do të gjeneronte mundësi jetike zhvillimi ekonomik për bashkësinë lokale që vuan prej kohësh nga varfëria dhe emigracioni.

Së fundmi Spaçi si model i mirë i trajtimit të kësaj trashëgimie specifike do të formësonte një përqasje dhe një përvojë bashkëkohore të revitalizimit të vendeve të persekutimit, duke shpresuar që pas Spaçit t'u vijë rradha dhe Qafë-Barit, dhe Bënçës, e shumë vendeve të tjerë të ndërgjegjes.

The Dialogues for Spaç project

In 2014, Cultural Heritage without Borders (CHwB) began implementation of the project “Sharing Stories, Shaping the Future: Dialogues for Spaç”, with the support of the International Coalition of Sites of Conscience.

This project will organize a series of three workshops, two of which have been held successfully so far:

- Workshop I, held June 12 – 14, 2014 in Mirdita, aimed to deepen our knowledge about Spaç and familiarize all of the participants about the primary issues and understandings surrounding the site.
- Workshop II, held October 30 – November 1, 2014 in Shkodra, was built around values, various case studies and primary objectives, which should guide the creation of a museum at the former prison.
- Workshop III aims to finalize a concrete, quality and appealing action plan, in order to give life to these proposals.

An essential part of this project is the creation of a common space for dialogue among individual and institutional voices. Each has its own history; its own experiences related to Spaç; its own point of view on the meaning and value of this site that symbolizes the repressive Communist system and, therefore, different expectations about its future.

The chart below (next page) outlines the main steps in the project:

Projekti i Dialogjeve për Spaçin

Gjatë vitit 2014, CHwB ka filluar zbatimin e projektit “Shkëmbejmë Përvojat, Formësojmë të Ardhmen: Dialogjet për Spaçin”, me mbështetjen e International Coalition of Sites of Conscience.

Projekti synon organizimin e një serie prej 3 punëtorish, nga të cilat dy janë mbajtur me sukses deri tani:

- Punëtorja I, e mbajtur më datat 12-14 Qershor 2014 në Mirditë, kishte si synim thellimin e njohurive për Spaçin dhe familjarizimin e të gjithë pjesëmarrësve me problematikat dhe kuptimet kryesore të Spaçit.
- Punëtorja II, e mbajtur në datat 30 Tetor – 1 Nëntor 2014 në Shkodër, u ndërtua rreth vlerave, shembujve të ndryshëm dhe objektivat kryesorë që duhet të prijnë kthimin në muze të ish-burgut të Spaçit.
- Punëtorja III, datat e së cilës mbeten ende për tu përcaktuar, synon finalizimin e propozimeve në një plan-veprimi konkret, cilësor dhe ndjellës për ti dhënë jetë propozimeve.

Pjesë thelbësore e këtij projekti është krijimi i një hapësire të përbashkët për dialog mes zërave institucionalë dhe individualë që kanë historitë, përvojat e tyre në lidhje me Spaçin, pikëpamjet e tyre - jo domosdoshmërisht të njëjta - mbi kuptimin dhe vlerat e këtij vendi simbol të sistemit represiv Komunist, e për rrjedhojë, pritshmëri të ndryshme për të ardhmen e tij. Skema e projektit (më poshtë) përmbledh hapat kryesorë të projektit:

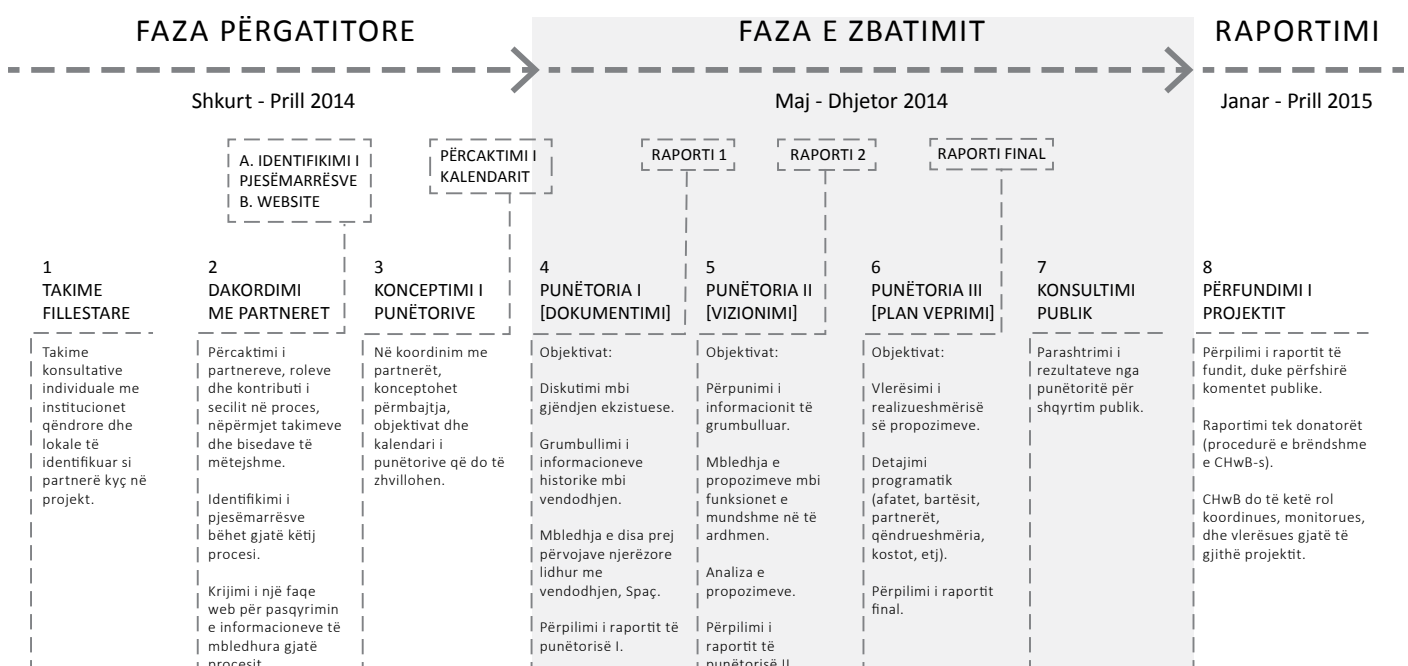

Fig. 2: Skema e projektit

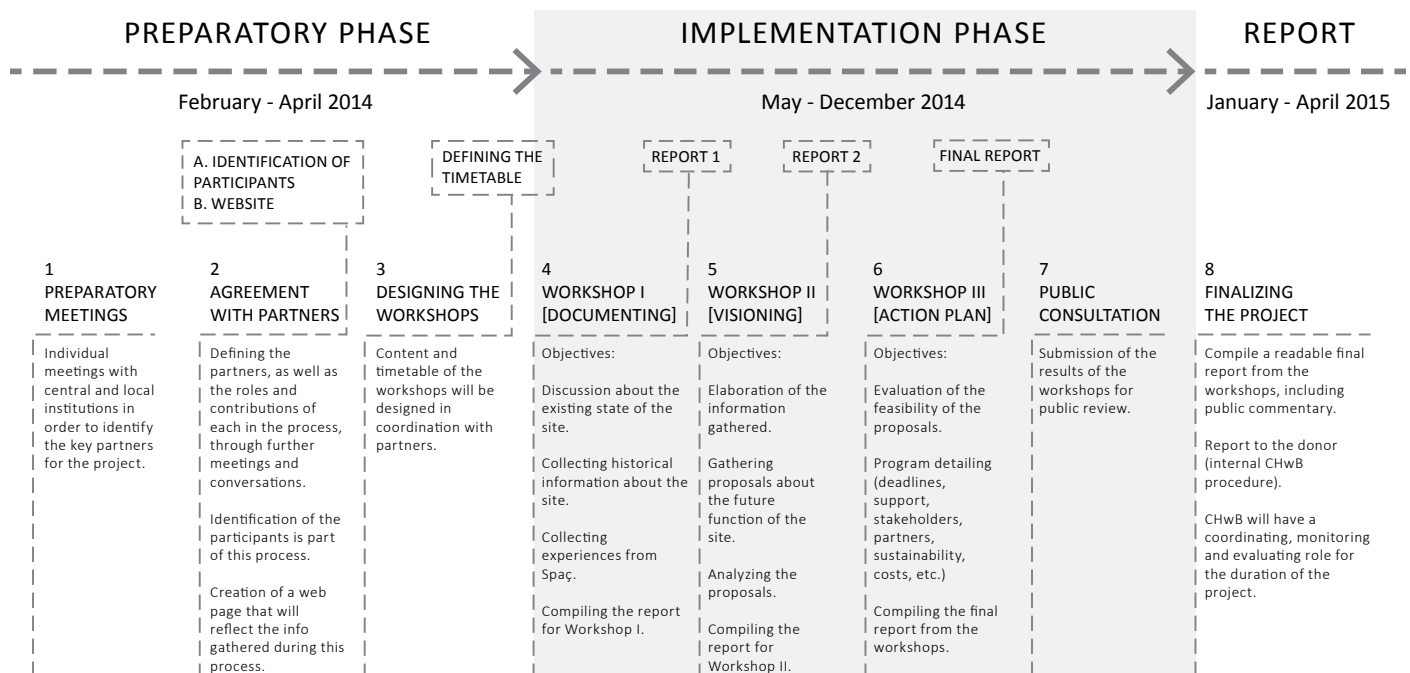

Fig. 3: Project scheme

Workshop II objectives

Workshop I was focused on creating/strengthening the group's knowledge about Spaç and understanding of the primary issues surrounding it.

The goal of Workshop II was to mobilize all of the knowledge from Workshop I, information brought to the table by different stakeholders, as well as the experiences and expectations of the participants, in order to:

- Identify and highlight the values of Spaç
- Converge toward a joint vision of Spaç in the future
- Understand the operational context of museums in Albania and abroad
- Define clear and realistic objectives on the road to turning the former prison into a museum

Similar to the previous workshop, the methodology focused around discussion among the participants, punctuated by short presentations, small group working sessions, presentations from the participants themselves and visits to concrete examples.

Following Mirdita, Shkodra was chosen as the host site for the second workshop for two reasons: 1) to be able to visit one of the most recent examples of a place of suffering

Objektivat e punëtorisë II

Punëtorja I ishte e fokusuar në krijimin/forcimin e një bagazhi njohurish për Spaçin dhe njohjen me problematikën e tij kryesore.

Punëtorja II kishte për qëllim venien në lëvizje të gjithë njohuritë të Punëtorisë I, informacioneve të sjella në tryezë nga palët e ndryshme, si dhe përvojat dhe pritshmëritë e pjesëmarrësve, në shërbim të:

- Identifikimit dhe vënies në pah të vlerave të Spaçit
- Konvergjimit drejt një vizioni të përbashkët për Spaçin në të ardhmen
- Njohjes me kontekstin operacional të muzeve në Shqipëri dhe më gjerë
- Përcaktimit të objektivave të qartë dhe të arritshëm në rrugën drejt muzealizimit të ish-burgut

Metodologjia e përdorur ishte ajo e bashkëbisedimit me grupin e pjesëmarrësve të ritmuar nga prezantime të shkurtra, sesione të punës në grup, prezantime nga vetë pjesëmarrësit si dhe vizita të shëmbujve konkretë.

Së fundmi, pas Mirditës u përzgjedh Shkodra si vend pritës i punëtorisë së radhës, së pari për të pasur mundësinë e vizitës në një nga shembujt e tanishëm të muzealizimit

that has been turned into a museum (the Place of Witness & Memory, Shkodra), and 2) to emphasize that Spaç and the fate of Communist places of persecution more broadly are an issue with national importance.

të një vendi të vuajtjes. Së dyti, në një rrafsh më simbolik, u zgjodh Shkodra për të theksuar se Spaçi dhe më gjerë fati i vendeve të persekutimit komunist, janë një çështje me rëndësi kombëtare.

WORKSHOP AGENDA

AXHENDA E REALIZUAR

DAY 1 | THURSDAY, OCTOBER 30

- 09:00 Departure for Shkodër for participants from Tirana (minibus transport)
- 11:00 Arrival and accommodation in Shkodra for participants from Tirana and Reps
- 12:30 Lunch
- 14:00 Welcome, goals and methodology of Workshop II

Group work & presentations: Joint value analysis of Spaç prison
- 15:30 Coffee break
- 16:00 **Group work & presentations:** Forming a joint vision statement for Spaç
- 20:00 Dinner

DITA 1 | E ENJTE, 30 TETOR

- 09:00 Nisja për në Shkodër për pjesëmarrësit nga Tirana (transporti me minibus)
- 11:00 Mbërritja dhe akomodimi në Shkodër i pjesëmarrësve nga Tirana dhe Repsi
- 12:30 Dreka
- 14:00 Mirësardhja, qëllimi & metodologjia e punëtorisë II

Punë & prezantim në grup: Analiza e përbashkët e vlerave të ish-burgut të Spaçit
- 15:30 Pushim për kafe
- 16:00 **Punë & prezantim në grup:** Formulimi i vizionit të përbashkët për Spaçin
- 20:00 Darka

DAY 2 | FRIDAY, OCTOBER 31

- 09:00 Guided visit to the Place of Witness and Memory – Shkodër
- 10:30 Coffee break
- 11:00 **Group discussion:** Comparing models similar to Spaç, experiences from outside Albania
- 12:30 Lunch
- 14:00 **Group work & presentations:** Objectives analysis
- 15:30 Coffee break
- 16:00 **Group work & presentations:** Finishing the objectives analysis
- 17:30 Evaluation of the workshop by the participants
- 20:00 Dinner

DAY 3 | SATURDAY, NOVEMBER 1

- 09:00 Departure for an organized visit to local cultural heritage sites in and near Shkodër

DITA 2 | E PREMTE, 31 TETOR

- 09:00 Vizitë në Vendin e Dëshmisë dhe Kujtesës – Shkodër
- 10:30 Pushim për kafe
- 11:00 **Diskutim i përbashkët:** Modelet e ngjashme me Spaçin, përvoja nga jashtë
- 12:30 Dreka
- 14:00 **Punë & prezantim në grup:** Analiza e objektivave
- 15:30 Pushim për kafe
- 16:00 **Punë & prezantim në grup:** Përfundimi i analizës së objektivave
- 17:30 Vlerësimi i punëtorisë nga pjesëmarrësit
- 20:00 Darka

DITA 3 | E SHTUNË, 1 NËNTOR

- 09:00 Nisja për vizitën e organizuar në vendet e trashëgimisë kulturore të Shkodrës

LIST OF PARTICIPANTS

LISTA E PJESEMARRESVE

NR.	NAME EMËR	INSTITUTION / ORGANIZATION	INSTITUCIONI / ORGANIZATA
1.	Aleksandër Lala	Orosh Commune, Mayor	Komuna Orosh, Kryetar
2.	Drita Nikolli	Orosh Commune, Archivist/Secretary	Komuna Orosh, Arkiviste/Sekretare
3.	Elton Nikolli	Orosh Commune, Economic Enterprises Administrator	Komuna Orosh, Administrator i Ndërmarrjeve Ekonomike
4.	Gjetë Gjoni	Spaç prison caretaker, local resident	Kujdestar i burgut të Spaçit, Banor vendas
5.	Bilal Kola	Institute for the Integration of the Former Politically Persecuted, Director	Instituti për Integrimin e ish-të Përndjekurve Politikë, Drejtor
6.	Marsela Karpuzi	Ministry of Urban Development and Tourism; Directorate of Territorial Control, Standards and Anti-Corruption; Sector for Control of Urban and Tourist Zones and Implementation of Priorities; Sector Head	Ministria e Zhvillimit Urban dhe Turizmit; Drejtoria e Kontrollit të Territorit, Standarteve dhe Antikorrupsionit; Sektori i Kontrollit të Zhvillimit Urban e Zonave Turistike dhe Jetësimit të Prioriteteve; Përgjegjëse
7.	Tea Çuni	Place of Witness and Memory – Shkodër; museological specialist	Vendi i Dëshmisë dhe Kujtesës – Shkodër; specialiste muzeologe
8.	Zenel Drangu	Former political prisoner in Spaç, Head of the Association of Former Politically Persecuted People, Shkodër branch	Ish i burgosur politik në Spaç; Kryetar i Shoqatës së ish të Përndjekurve Politikë, dega Shkodër
9.	Luigi Mila	“Spaç Prison Museum” Association, Head	Shoqata “Muzeumi Burgu i Spaçit”, Kryetar
10.	Vladimir Banushi	“Spaç Prison Museum” Association, Project Assistant	Shoqata “Muzeumi Burgu i Spaçit” Asistent Projekti
11.	Dafne Bajraktari	University of Tirana, Faculty of History & Philology, Journalism Dept., Student	UT, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, Dpt i Gazetarisë, Studente
12.	Nedina Dajko	University of Tirana, Faculty of History & Philology, Journalism Dept., Student	UT, Fakulteti i Historisë dhe i Filologjisë, Dpt i Gazetarisë, Studente

13.	Jonathan Eaton	Cultural Heritage without Borders (CHwB), Program Coordinator	Trashëgimia Kulturore pa Kufij (CHwB), Koordinator programi
14.	Nedi Petri	Cultural Heritage without Borders (CHwB), Project Assistant	Trashëgimia Kulturore pa Kufij (CHwB), Asistent projekti
15.	Mirian Bllaci	Cultural Heritage without Borders (CHwB), Project Manager	Trashëgimia Kulturore pa Kufij (CHwB), Menaxher projekti

Fig. 4: Seeing successes and problems at the new museum about communism in Shkodra
Duke parë sukseset dhe problemet e muzeumit të ri për komunizmin në Shkodër

THE WORKING PROCESS PROCESI I PUNES

Value analysis

Spaç prison holds many values for us today. Some of these are taken for granted by all, for example, the fact that Spaç bears witness to the political persecution that occurred under the Communist dictatorship. Other values are linked to the beliefs and viewpoints of each and every person, according to their specific context.

The important thing is that a full analysis of values helps us to create a balance between the urgent needs of Spaç today and the preservation of its values for the future.

With this goal, the participants broke into three groups and identified the following values.

Note:

The categorization of values was made by CHwB in accordance with the opinions and expressions of participants during the workshop. It's important to note that these categories are not mutually exclusive, and they are not ranked according to importance. Also, the same value might fit easily into several categories.

Historical / testimonial values:

- Spaç is one of the most emblematic places of persecution and the violation of human rights during the Communist dictatorship, as well as resistance to it.
- Even today, Spaç entirely retains its original character and appearance as a place of suffering.
- In the collective memory of Albanians, Spaç is the true face of the Albanian Communist regime.

Political / social values:

- Spaç is a place that symbolizes perseverance and struggles for ideals like freedom, pluralism and a democratic society.
- It has the symbolic force to turn into an instrument

Analiza e vlerave

Ish-burgu i Spaçit është bartës i shumë vlerave. Disa prej këtyre vlerave mund të konsiderohen si të mirëqëna nga të gjithë, si për shëmbull fakti që Spaçi është një dëshmi e fortë e përndjekjes për motive politike gjatë diktaturës komuniste. Disa të tjera janë të lidhura me botëkuptimin dhe pikëpamjet e gjithësecilit, me kohën dhe kontekstin ku trajtohen.

E rëndësishme është që një analizë e plotë e vlerave lehtëson drejtpeshimin mes nevojave urgjente të Spaçit sot dhe nga ana tjetër, ruajtjes së vlerave që ai mbart për të ardhmen.

Me këtë synim pjesëmarrësit të ndarë në tri grupe identifikuan vlerat në vazhdim.

Shënim: Kategorizimi i vlerave është bërë nga CHwB në përputhje me mendimet e shprehura nga pjesëmarrësit gjatë punëtorisë. Vlen për tu theksuar se këto kategori as nuk përjashtojnë njëra-tjetrën dhe as nuk janë të renditura sipas rëndësisë. Gjithashtu e njëjta vlerë mund të jetë njëkohësisht pjesë e disa kategorive.

Vlerat historike / dëshmuese:

- Spaçi është një nga vendet emblematike të persekutimit, shkeljes së të drejtave të njeriut gjatë diktaturës komuniste, por edhe të qëndresës ndaj saj.
- Ende sot Spaçi ruan në tërësinë e tij karakterin origjinal dhe fizionominë e një vendi të vuajtjes.
- Në kujtesën kolektive të Shqiptarëve, Spaçi është fytyra e vërtetë e regjimit komunist në Shqipëri.

Vlerat politiko-shoqërore:

- Spaçi është një vend që simbolizon gjithashtu qëndresën dhe përpjekjet për ideale si liria, pluralizmi dhe shoqëria demokratike.
- Ka forcën simbolike për kthyer në një instrument

for forgiveness, awareness about issues of political persecution and dealing with the country's difficult past.

Cultural values:

- Spaç prison was declared a second-category 'cultural monument' because of its historical and national importance.
- Spaç has been and is a source of inspiration for various artistic works (books, paintings, etc.), often created by former political prisoners themselves.

Local / community values:

- Spaç has become a spiritual symbol of suffering inside and outside the prison itself, during and after the Communist period, for the community of people who were politically persecuted.
- Spaç is also a very important place for various religious communities in Albania, since the sentences of eminent clergy members were carried out there.
- It also bears special meaning for the local people of Orosh Commune.

Rarity / uniqueness values:

- Spaç is one of the only Communist prisons or camps that has survived total destruction.
- Today, Spaç is the only site from the former network of persecution that is officially under the protection of the Albanian state (as a listed 'cultural monument').
- Of all the institutions of repression, Spaç is the one most present in the collective memory.
- Spaç was the scene of one of the few uprisings against the Communist regime: the revolt of May 1973.

Educational values:

- Spaç recounts the history of persecution in Albania in a tangible way.
- As such, it encourages the formal and informal education of the younger generations about the former and current issues surrounding freedom, equality, rights and democracy.

Natural / landscape values:

- Built in an isolated valley of Mirdita, Spaç is characterized by natural surroundings that are still well preserved.
- The scope of the former prison and mine complex, which extends up the face of the mountainside, is an important landscape feature.

faljeje, ndërgjegjësimi ndaj çështjeve të përndjekjes politike dhe ballafaqimi me të shkuarën problematike të vendit.

Vlerat kulturore:

- Ish-Burgu i Spaçit është shpallur Monument Kulture i kategorisë së dytë për rëndësinë e tij historike dhe kombëtare.
- Spaçi ka qënë dhe është burim frymëzimi për vepra të ndryshme artistike (libra, piktura, etj) shpeshherë të krijuara nga vetë ish të burgosurit politikë.

Vlerat lokale / të komunitetit:

- Spaçi është kthyer në një simbol shpirtëror të vuajtjeve brenda dhe jashtë burgut, gjatë dhe pas periudhës së komunizmit për bashkësinë e ish-të përndjekurve politikë.
- Spaçi është gjithashtu dhe një vend shumë i rëndësishëm për bashkësitë e ndryshme fetare në Shqipëri teksa aty kanë vuajtur dënimet e figura të spikatura të klerit.
- Ai mbart dhe kuptim të veçantë për vendasit e Komunës së Oroshit.

Vlerat e rrallësisë / veçantisë:

- Spaçi është një nga të vetmit burgje apo kampe të komunizmit që i ka mbijetuar asgjësimit total.
- Spaçi është sot i vetmi vend i rrjetit të dikurshëm të persekutimit që është zyrtarisht nën mbrojtje të Shtetit Shqiptar (Monument Kulture).
- Spaçi është një nga institucionet represive që është më së shumti i pranishëm në kujtesën kolektive.
- Spaçi ka qënë skena e një prej të paktave kryengritje kundër regjimit komunist, si revolta e Majit 1973.

Vlerat edukative:

- Spaçi rrëfen historinë e përndjekjes në Shqipëri në mënyrë të prekshme.
- Si i tillë, ai inkurajon edukim formal dhe joformal të brezave të rinj, në lidhje me problematikat e shkuara dhe bashkohore të lirisë, barazisë të së drejtave dhe demokracisë.

Vlerat natyrore / peizazhistike:

- I ngritur në një luginë të izoluar në Mirditë, Spaçi karakterizohet gjithashtu nga një zonë rrethuese natyrore ende të ruajtur.
- Shtrirja e kompleksit të ish-burgut dhe minierave në

Economic values:

- For around 20 years, Spaç was left forgotten, but it is slowly becoming a destination for local, national and foreign visitors.
- Consequently, the former prison has potential for generating income from tourists and from using the space for organizing various cultural activities. For example, a museum, generating visitors, would enable economic development in the surrounding zone at the same time, through opportunities to develop accommodation (hotels, guesthouses, etc.) or increased agricultural production.
- The immediate proximity of mineral resources can be, through cooperation, an additional tool for securing the sustainability of Spaç as an institutionalized site of conscience – in service of increasing the welfare of the local community.

Scientific values:

- Spaç is also a case study of theories, techniques and materials used in the construction of industrial centers during the historical period concerned.
- The natural context itself is of interest for investigating the effects of mining and the materials used or extracted on the health of nearby people and the surrounding ecosystem.

faqet e Kodër Spaçit përbën një veçori peisazhistike.

Vlerat ekonomike:

- Për rreth 20 vjet Spaçi është lënë në harresë, por është kthyer në një pikë të vizitueshme për vizitorë lokalë, kombëtarë dhe të huaj.
- Rrjedhimisht ish-burgu ka potencial për gjenerim të ardhurave nga turistët dhe shfrytëzim të hapësirës për organizim të aktiviteteve të ndryshme kulturore. Për shëmbull, kthimi në muze, duke gjeneruar vizitorë, do të mundësonte në të njëjtën kohë dhe zhvillim ekonomik dhe të zonave përreth përmes mundësive si zhvillimi i njërive të akomodimit (bujtina, hotel) apo rritja e prodhimit bujqësor të zonës.
- Afërsia e menjëherëshme e pasurive minerare mund të jetë nëpërmjet bashkëpunimit, një mjet shtesë në sigurimin e qëndrueshmërisë së Spaçit si një vend i institucionalizuar ndërgjegjeje – në shërbim edhe të rritjes së mirëqënies së komunitetit vendas.

Vlerat shkencore:

- Spaçi është dhe një shembull studimi i teorive, teknikave dhe materialeve të ndërtimit të përdorura për qendra industriale në periudhën historike të konsideruar.
- Vetë konteksti natyror i Spaçit paraqet interes për hulumtimin e pasojave të shfrytëzimit të minierave dhe lëndët e përdorura apo të ekstraktuara mbi shëndetin e vetë njerëzve dhe ekosistemit rrethues.

Fig. 5: Moments from the value analysis session | Momente nga sesioni i analizës së vlerave

Visioning

Keywords

The goal of the keyword session was to reflect on the main ideas that should be embodied by a joint vision for Spaç.

Each of the participants proposed three keywords, which formed, by themselves, several larger categories—these constitute the axes of the vision statement (see next page for English keyword chart):

Vizioni

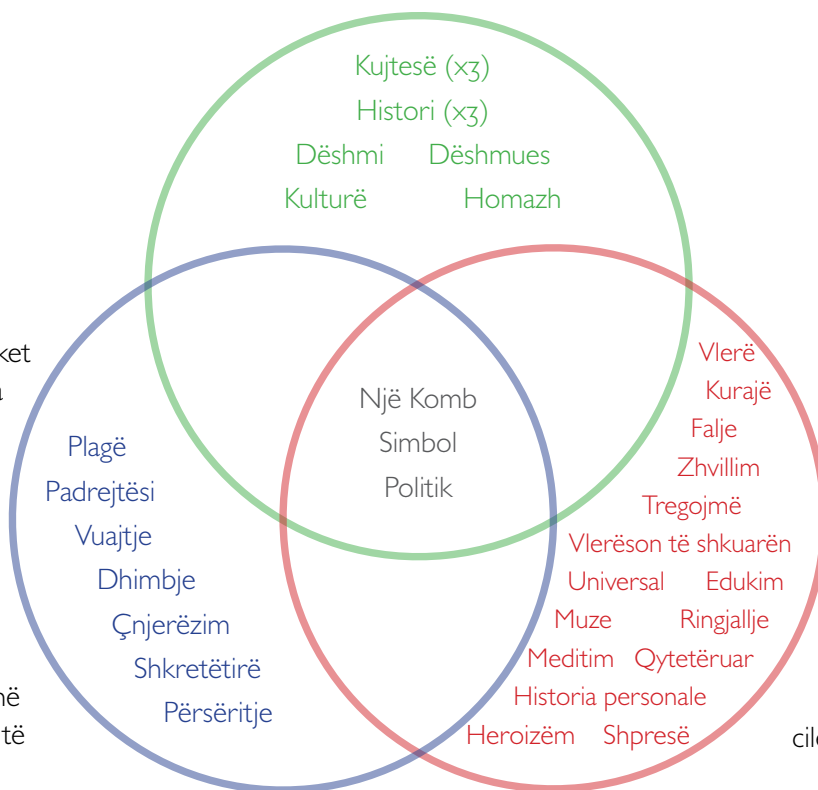
Fjalët kyçe

Sesioni i fjalëve kyçe për vizionin kishte për synim hapjen e reflektimit rreth ideve kryesore që duhet të përmbajë një vizion i përbashkët për Spaçin.

Kështu secili prej pjesëmarrësve propozoi tre fjalë kyçe, të cilat formuan vetvetiu disa kategori të mëdha që mund të përbëjnë boshtet e deklaratës së vizionit:

KUJTESA: Spaçi si vend i Kujtesës është një element konsensual dhe i vlerësuar nga pjesa e mirë e pjesëmarrësve (10 referenca nga 35).

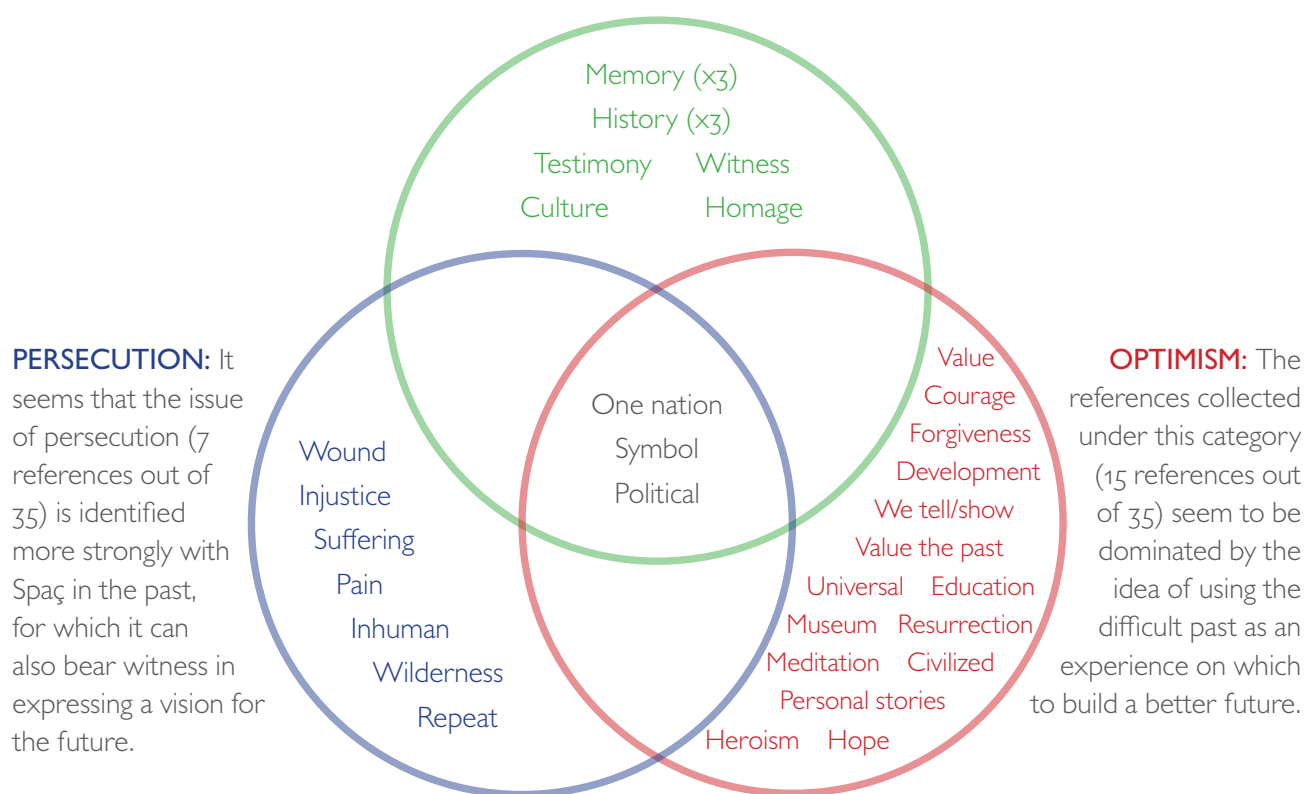
PERSEKUTIMI: Duket gjithashtu që çështja e persekutimit (7 referenca nga 35) është trajta identitare më e fortë për Spaçin në të shkuarën, për të cilën mund të dëshmohet dhe në shprehjen e vizionit të ardhshëm.

POZITIVIMI: Për nga referencat e mbledhura nën këtë kategori (15 referenca nga 35), duket të mbizotërojë ideja e përdorimit të së kaluarës së vështirë si një përvojë mbi të cilën të ndërtohet një e ardhme më e mirë.

ÇËSHTJE KOMBËTARE: Referencat këtu janë disi më të pakta (3 referenca nga 35) por ato përçojnë idenë e trajtimit të Spaçit si një çështje kombëtare apo si faktor unifikues.

MEMORY: Spaç as a site of memory is an element that a good part of the participants agree upon and value (10 references out of 35).

Vision statements

This exercise started with a short discussion about what a vision statement is, how to build a successful one and what elements it should include. After some famous examples of successful vision statements were discussed, the participants were divided into three groups, and each group was tasked with creating two vision statements: one with up to 50 words and one with 12 words or less. By creating these two forms of vision statements, participants delivered, on one hand, a more exhaustive and detailed statement that clearly explains the idea for the future of the former prison and, on the other hand, a more condensed statement that conveys a strong message about its goal.

The vision, seen as an “expression of desire” which shows the way to achieve a long-term goal for Spaç, should be inspirational, positive, encouraging, specific, bringing about something new, ambitious and forward-looking.

Deklaratat e vizionit

Ky ushtrim filloi me një diskutim të shkurtër se çfarë është dhe si mund të ndërtohet një vizion i suksesshëm, çfarë elementesh duhet të përmbajë ai që të jetë i tillë. Pasi u diskutuan disa shembuj të famshëm dhe të suksesshëm pjesëmarrësit u ndanë në tre grupe për të krijuar secili, një deklaratë vizioni me 50 fjalë maksimumi dhe një prej 12 fjalësh. Përpjekja për krijimin e këtyre dy formave shërbeu në dhënien e një formë më shteruese dhe të detajuar që shpjegon qartësisht idenë për të ardhmen e ish burgut, dhe një formë më e kondensuar me idenë e dhënies së një mesazhi të fortë për qëllimin e tij.

Vizioni, i parë si “shprehja e një dëshire” e cila tregon rrugën drejt arritjes së një qëllimi afatgjatë për Spaçin, duhet të ishte frymëzuese, pozitive, inkurajuese, specifike, të sjellë risi, ambicioze, dhe që sheh nga e ardhmja.

Although this exercise was not easy for such a short period of time, the three groups successfully presented their models for the vision statement, which are listed below.

What can be seen from these vision statements is primarily a reflection on the past, through another perspective that sees the past in service of the future. In addition, these vision statements try to determine the future of the former prison as a place that uses documents, events and stories to take you back in time and show you or to create some kind of memorial for what happened there.

GROUP 1

Long statement (max. 50 words)

Return to the place where inhuman pain, lost freedoms and unnamed injustices are felt... where tears and bloodshed overcome the martyrdom of values of a full "library" that was never read... aiming at building a future on human dimensions, whose foundation is forgiveness, memory and education.

Short statement (max. 12 words)

We touch the past while building the future.

GROUP 2

Long statement (max. 50 words)

The Museum of Spaç represents selfless endurance, the spirit of sacrifice and the silent martyrs of freedom.

Short statement (max. 12 words)

Let us solemnly remember so that the tragic past is not repeated.

GROUP 3

Long statement (max. 50 words)

Spaç, this hell of free thought and democracy...

This living witness of the consequences that dictatorships bring...

This example of the need to respect human freedoms, rights and dignity...

...comes to you as a personal, national and international museum, which remembers sufferings, yet also gives hope to future generations, that knowing where we come from, we will understand who we are.

Megjithëse ushtrimi nuk ishte i lehtë për një kohë aq të shkurtër, të tre grupet paraqitën me sukses modelet e tyre të vizionit të cilat janë renditur më poshtë.

Ajo që vihet re nga këto shprehje vizionësh, është kryesisht rishikimi i të shkuarës përmes një këndvështrimi tjetër, që e sheh të shkuarën në shërbim të së ardhmes. Gjithashtu vihet re dhe përpjekje për ta përcaktuar të ardhmen e ish burgut në një vend që përmes dokumentash, ngjarjesh e historish të çon mbrapa në kohë për të treguar, ose tendenca për krijimin e lloj memoriali ose përkujtimore për çka ka ndodhur.

GRUPI 1

50 fjalësh

Kthim në vendin ku ndihet dhimbja çnjerëzore, liritë e munguara, padrejtësitë e paemërta... ku lotët dhe gjaku i derdhur prevalojnë martirizimin e vlerave të një "biblioteke" të mbushur, por kurrë të lexuar... duke synuar ndërtimin e një të ardhmeje mbi dimensionin njerëzor dhe që ka në themel faljen, kujtesën dhe edukimin.

12 fjalësh

Të prekim të shkuarën duke ndërtuar të ardhmen.

GRUPI 2

50 fjalësh

Muzeu i Spaçit përfaqëson qëndresën vetmohuese, shpirtin e sakrificës dhe martirët e heshtur të lirisë.

12 fjalësh

Le të kujtojmë me solemnitet që e shkuara tragjike të mos përsëritet.

GRUPI 3

50 fjalësh

Spaçi, ky ferr i mendimit të lirë dhe demokracisë...

Kjo dëshmi e gjallë e pasojave që sjellin diktaturat...

Ky shembull i nevojës së respektimit të lirive, të së drejtave dhe dinjitetit njerëzor...

...vjen tek ju si një muze personal, kombëtar dhe ndërkombëtar që kujton vuajtjet, por u jep shpresë brezave të ardhshëm që duke ditur nga vijnë, do të kuptojnë se kush janë.

Short statement (max. 12 words)

We cannot understand who we are without knowing where we come from.

During the discussions that followed the presentations of the vision statements, the participants seemed to be in agreement about the fact that the long vision statement of group 3 is the one that best expresses the role and importance of Spaç for the future, as a model place for ideas and dialogue, which will use its collections/exhibitions to inspire people.

Spaç

... This hell of free thought and democracy,
... This living witness of the consequences that dictatorships bring,
... This example of the need to respect human freedoms, rights and dignity,
... Comes to you as a personal, national and international museum, which remembers sufferings, yet also gives hope to future generations, that knowing where we come from, we will understand who we are.

We cannot understand who we are without knowing where we come from.

12 fjalësh

S'mund të kuptojmë kush jemi, pa e ditur nga vijmë.

Gjatë diskutimeve që vijuan pas prezantimeve të deklaratave të vizionit, pjesëmarrësit dukej të ishin dakord mbi faktin se vizioni 50 fjalësh i grupit 3 është ai që më së miri shpreh rolin dhe rëndësinë e Spaçit për të ardhmen, si një hapësirë model për ide dhe dialog dhe që do të përdorë koleksionet/ekspozitat e saj për të frymëzuar njerëzit.

Spaçi

... Ky ferr i mendimit të lirë & demokracisë,
... Kjo dëshmi e gjallë e pasojave që sjellin diktaturat,
... Ky shembull i nevojës së respektimit të lirive, të së drejtave dhe dinjitetit njerëzor,
... Vjen tek ju si një muze personal, kombëtar dhe ndërkombëtar që kujton vuajtjet, por u jep shpresë brezave të ardhshëm që duke ditur nga vijnë, do të kuptojnë se kush janë.

S'mund të kuptojmë kush jemi, pa e ditur nga vijmë.

Fig. 6: Gjetë Gjoni, a resident of Kodër-Spaç, presents his group's vision statements. Gjetë Gjoni, banor i fshatit Kodër-Spaç, prezanton deklaratat e vizionimit të grupit të tij.

Fig. 7: The keywords formed around various themes. Fjalët kyçe formuan disa kategori.

Models similar to Spaç

Operational framework of museums in Albania *

The operation and administration of the network of national and local museums in Albania is regulated by Law Nr. 9386, dated 04.05.2005 "On museums." Within the Ministry of Culture, under the direction of the Minister of Culture, operates the State Museum Commission (KSHM), created through council of ministers' decision (VKM) Nr. 468, dated 09/07/2014 "On the powers, composition and operation of the State Museum Commission."

State policies in the field of management, preservation, inspection, strengthening or creation of new museums in Albania are the responsibility of the Ministry of Culture, General Directorate for Strategic Planning for Heritage and Cultural Diversity. Guidelines or decisions that must be implemented and have to do with the functioning or administration of national museums in Albania are determined by KSHM.

KSHM drafts and approves:

1. Criteria that must be met for the opening of museums and the development of activities by private museums.
2. The official form needed to formalize public and private museums.
3. Technical, professional and methodological norms and specifications for:
 - a. the operation and administration of museums, as well as services that are offered through them;
 - b. the preservation, maintenance and physical security of museums and museum collections, as well as the national regulations in force for archives.

All Museums in the territory of the Republic of Albania, regardless of their definition, dependence or typology, are required to apply these norms.

KSHM prepares, administers and publishes the register of public and private museums, considers proposals for the opening of new museums and, after verifying the fulfillment of the above-mentioned procedures, either recommends or refuses the "official permission" to open a new museum.

Currently, the revision of the law "On museums" aims

Modelet e ngjashme me Spaçin

Kuadri operacional i muzeve në Shqipëri *

Funksionimi dhe mirëadministrimi i rrjetit të muzeve kombëtarë e lokalë në Shqipëri rregullohet prej Ligjit Nr. 9386, datë 04.05.2005 "Për muzetë." Pranë Ministrisë së Kulturës, nën drejtimin e Ministrit të Kulturës funksionon Komisioni Shtetëror i Muzeve (KSHM), i krijuar nëpërmjet VKM Nr 468, datë 09/07/2014 "Për kompetencat, përbërjen, funksionimin e Komisionit Shtetëror të Muzeve."

Politikat shtetërore në fushën e menaxhimit, ruajtjes, provimit, fuqizimit apo krijimit të muzeve të rinj në Shqipëri janë përgjegjësi e Ministrisë së Kulturës, Drejtorisë së Përgjithshme për Planifikimin Strategjik për Trashëgiminë dhe Diversitetin Kulturor. Udhëzimet apo vendimet që janë të detyrueshme për zbatim dhe kanë të bëjnë me mënyrën e funksionimit apo administrimit të muzeve kombëtarë në Shqipëri përcaktohen nga KSHM.

KSHM harton dhe miraton:

1. Kriteret që duhet të plotësohen për hapjen e muzeve dhe zhvillimin e veprimtarisë nga muzetë privatë.
2. Formularin zyrtar për zyrtarizimin e muzeve publikë dhe privatë.
3. Normat dhe specifikimet tekniko-profesionale e metodologjike për:
 - a. funksionimin dhe administrimin e muzeve, si dhe të shërbimeve që ofrohen prej tyre;
 - b. ruajtjen, mirëmbajtjen dhe sigurinë fizike të muzeve e të fondit muzeor dhe rregullat kombëtare në fuqi mbi fondin arkivor.

Këto norma janë të detyrueshme për t'u zbatuar nga të gjithë muzetë në territorin e Republikës së Shqipërisë, pavarësisht nga përcaktimi, varësia apo tipologjia.

KSHM përgatit, administron dhe publikon regjistrin e muzeve publikë dhe privatë dhe shqyrton propozimet për hapjen e muzeve të rinj dhe, pasi verifikon plotësimin e procedurave të sipërpërmendura, rekomandon ose jo lëshimin e "lejes zyrtare" për hapjen e muzeut të ri.

Aktualisht, rishikimi i ligjit "Për muzetë" ka për synim të forcojë më shumë rolin e Shtetit në miradministrimin e

to strengthen much more the role of the state in the administration of museums, even when they are under local authorities, as well as to create a better and clearer legal space for opening private museums in the country.

The current situation with Spaç from the Ministry of Culture *

In 2009, the Institute of Cultural Monuments (IMK), which is under the Ministry of Culture, drafted a restoration project for Spaç prison. According to directives from the government at the time, this project should have been accompanied by a working group, which would have proposed both the technical restoration and museum aspects of the project. However, this project was never completed and never saw any concrete results.

Today, the Ministry of Culture continues to support initiatives for the establishment of new museums, especially when their typology is missing from the network of museums in Albania. In this context, the Ministry of Culture has approved in principle the establishment of the Museum of Coexistence and the Museum of Secret Eavesdropping ("The House of Leaves"), ambitious projects which need funds and human resources in order to establish themselves.

One of the current trends is also for museums to fulfill their functions as institutions for the preservation of national memory by using new information technologies to instruct school children and students. Museums are also serving as institutions for the preservation of local memory by encouraging communities to take an active role in caring for their cultural heritage.

objekteve muzeale edhe kur ato janë në administrim të pushtetit vendor si dhe të krijojë hapësira më të mira e më të qarta ligjore ndaj hapjes së muzeve private në vend.

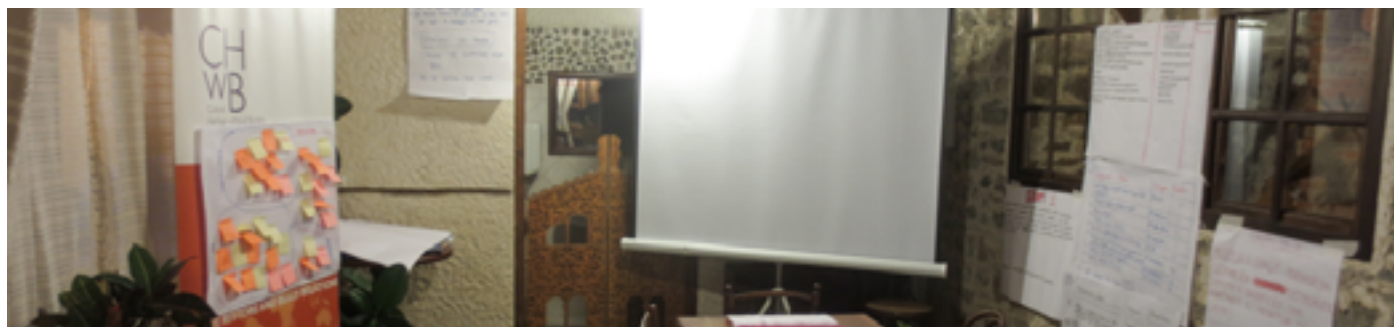
Aktualiteti në lidhje me Spaçin nga Ministria e Kulturës *

Në vitin 2009 një projekt restaurimi për ish-Burgun e Spaçit u hartua nga Instituti i Monumenteve të Kulturës (IMK), institucion në varësi të Ministrisë së Kulturës. Sipas direktivave të qeverisë së kohës, ky projekt duhet të shoqërohej me ngritjen e një grupi pune i cili do të propozonte projektin teknik dhe muzealizimin e Spaçit. Ky proces i nisur nuk u finalizua me asnjë rezultat konkret.

Sot, Ministria e Kulturës vazhdon të mbështesë iniciativat për ngritjen e muzeve të rinj për më tepër kur tipologjia e tyre i mungon hartës së rrjetit të muzeve në Shqipëri. Në këtë kuadër MK ka miratuar në parim ngritjen e Muzeut të Bashkëjetesës dhe Muzeut të Përgjimeve Sekrete ("Shtëpia e Gjetheve"), projekte ambicioze të cilat kërkojnë fonde dhe burime njerëzore për të ngritur përmbajtjen e tyre.

Një nga tendencat aktuale është gjithashtu plotësimi i funksionit të muzeve si institucione të ruajtjes së kujtesës kombëtare me ato të informimit dhe formimit për nxënës e studentë duke përdorur teknologjitë e reja të informacionit si dhe inkurajimi i formave të përkujdesjes komunitare për objektet e trashëgimisë kulturore dhe muzeve si institucione të ruajtjes së kujtesës lokale.

Fig. 8: Aftermath of the workshop. | Qetësia pas punëtorisë.

* Summary of materials prepared for Workshop II by Aurora Kamberi, Sector Head at the Directorate of Material Heritage and Museums at the Ministry of Culture.

* Përmbledhje e instruksioneve të përgatitura për Punëtorinë II nga Aurora Kamberi, Përgjegjëse sektori në Drejtorinë e Trashëgimisë Materiale dhe Muzeve, në Ministrinë e Kulturës.

Experiences from abroad

During this exercise, the group discussed various examples from around the world, which, given the nature and history of the site, bear some resemblance to Spaç. These examples would help the group to come up with more concrete ideas about the different ways to approach such sites.

The study was based on 4 aspects that are important for the successful establishment and operation of sites with a similar size and character to Spaç prison.

These 4 aspects are:

Building conservation: shows different ways of approaching preliminary and continuous works on the physical elements of a site. There are three primary approaches: full reconstruction of buildings; conservation of the buildings in an “as found” state; and partial conservation according to the needs of the site in some places and preservation of the ruins on the rest of the site.

Visitor experience: talks about the diverse ways of involving and interacting with visitors, ranging from ways of constructing exhibition spaces to the organization of various kinds of events, or involvement through Web sites, etc.

Education and communication: where we see how these examples do a lot more than just show the site. They turn it into a real place of learning for the public, schools and various interest groups. At the same time, they use intelligent communication strategies to increase visitors and donors.

Fundraising and organizational structure: this aspect talks about the strategies used in order for a museum to have the capacity to generate and raise funds and to be managed successfully.

In the table below (pages 25-27, we will show concisely how the selected examples have managed to fulfill these important aspects.

Përvojat nga jashtë

Gjatë këtij ushtrimi u prezantuan dhe u diskutuan shembuj të ndryshëm nga bota që ngjasojnë për nga natyra dhe historia me ish burgun e Spaçit. Këta shembuj do të ndihmonin në krijimin e ideve më konkrete, nga ana e grupit, për mënyrat e ndryshme të përqasjes me vende të tilla.

Studimi u bazua në 4 aspekte që janë të rëndësishme për ngritjen dhe funksionimin e suksesshëm të hapësirave me përmasa dhe karakter të ngjashëm me ish burgun e Spaçit.

Këto 4 aspekte janë:

Konservimi i ndërtesave: që tregon mënyrat e ndryshme të përqasjes përse i përket punës paraprake dhe të vazhdueshme me elementët fizikë të një vendi. Përqasjet janë kryesisht tre: rindërtimi i plotë i godinave; konservimi dhe kthimi i tyre në gjendjen “sic u gjetën”; dhe konservimi i pjesshëm sipas nevojave dhe ruajtja e rrënojave për pjesën tjetër.

Eksperiencia e vizitorëve: tregon për mënyrat e larmishme të ndërveprimit dhe përfshirjes me vizitorët, duke filluar që nga mënyra e ndërtimit të hapësirave të ekspozimit e deri te ngjarjet e organizuara të natyrave të ndryshme, apo përfshirja përmes faqeve web etj.

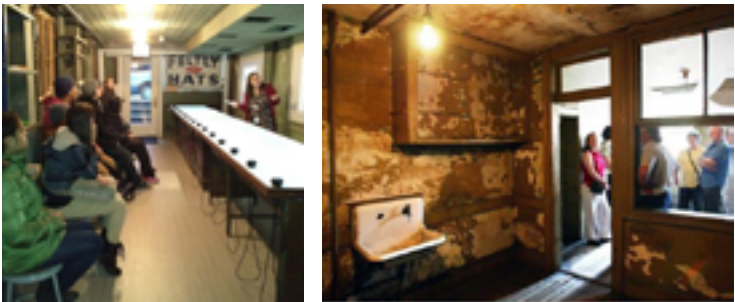
Edukimi dhe komunikimi: ku shohim se si këta shembuj marrin përsipër shumë më tepër sesa thjesht të tregojnë. Ata kthehen në vende të vërtetë edukimi për publikun, shkollat dhe grupe të ndryshëm interesi. Dhe në të njëjtën kohë përdorin strategji inteligjente komunikimi për të rritur vizitorët dhe donatorët.

Ngritja e fondeve dhe struktura organizative: ky aspekt tregon se cilat janë strategjitë e përdorura për të pasur një muze që ka kapacitet të gjenerojë dhe të rritë fondet, dhe të drejtohet me sukses.

Në tabelën e mëposhtme (faqe 22-24) do të shohim në mënyrë të përmbledhur dhe të kuptueshme se si shembujt e përzgjedhur kanë arritur ti plotësojnë këto aspekte të rëndësishme.

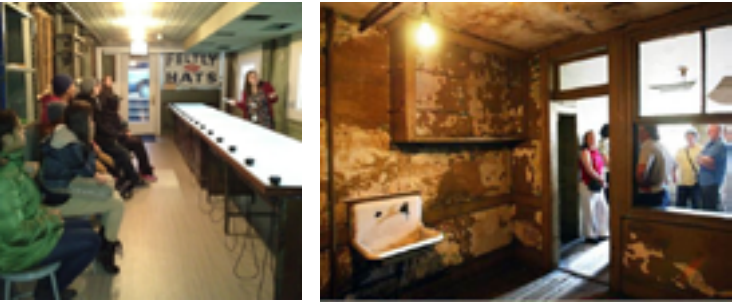
Vendi/Muzeu	Konservimi i ndërtesave	Eksperiencia e vizitorëve	Edukimi dhe komunikimi	Ngritja e fondeve dhe struktura organizative
Gulag Perm-36, Rusi 	• Restaurim dhe rindërtim i kufizuar	• Festivale të hapur • Ekspozita të lëvizshme • Ekspozita online	• Shkolla e muzeologjisë edukon stafin e muzeve nga gjithë bota • Organizohen seminare dhe punëtori	• Vendosi e përparësive, për të rritur efikasitetin dhe të ardhurat
Burgu në Sighet, Rumani 	• Riparime thelbësore, për të dhënë një pamje të re		• Të edukojë dhe rishikojë historinë e Rumanisë • Simpoziume / seminare / punëtori	• I ndarë në dy organizata, Muzeu dhe Memoriali • Nevojat financiare të ndara / • Terheqin donatorët përmes historive të thëna
Aushvici (Auschwitz), Poloni 	• 155 rindërtime dhe struktura të stabilizuara • 300 rrënoja	• Hapësirat e ekspozimit të larmishme, vepra arti nga ish të burgosurit ose rreth Holokaustit	• Programe të forta edukuese • Ndërtojnë lidhje me vende të ngjashme • Faqja e tyre web lidh me faqe të tjera vendesh	• Përfshijnë ish të burgosur në planifikimin e muzeut

Vendi/Muzeu	Konservimi i ndërtesave	Eksperiencia e vizitorëve	Edukimi dhe komunikimi	Ngritja e fondeve dhe struktura organizative
Shtëpia e Ana Frankut, Holandë 	• Elementë shtesë – për funksionim më të mirë • Restaurim e rikthim në kushtet e mëparshme • Ndërtesë e re në funksion të zgjerimit të muzeut	• Faqe web të shkëlqyera që shërbejnë si muze virtualë	• Angazhimi i të rinjve në një dialog mbi të drejtat e njeriut • Konferenca rinore	• Struktura organizative krijuese: grup drejtorësh, një bord mbikqyrës, një bord këshillues
Burgu i Istern Stejt, SHBA 	• Riparime më të nevojshme • Disa rrënoja u lanë si pjesë e eksperiencës së vizitorëve	• Vizita audio / folësit janë ish stafi i burgut dhe ish të burgosur • Ekspozita të alternueshme • Ngjarje periodike	• Faqja web përmban materiale mësimore mbi krimin dhe ndëshkimin • Plane mësimore për mësues	• Detyra specifike vjetore • Një komision me ekspertë për çdo projekt
Ishulli 'Ellis', SHBA 	• Stabilizim për 29 nga 30 godinat • Restaurim i plotë vetëm për disa godina	• Sistem dixhital për grumbullim artefaktesh dhe gjetjen e të dhënave • Aktivitete shplohëse dhe diskutime mbi punën kërkimore	• Në faqen web ofrohet material për mësues për aktivitete në klasë • Rojtarët mbajnë leksione për shkollat	• Popullaritet përmes eksploratorëve urbanë, fotografë, etj, për të tërhequr vëmendjen e donatorëve

Vendi/Muzeu	Konservimi i ndërtesave	Eksperiencia e vizitorëve	Edukimi dhe komunikimi	Ngritja e fondeve dhe struktura organizative
Muzeu ‘Tenement’, SHBA 	• Restaurimi i disa apartamenteve • Lënia sic u gjetën e të tjerëve	• Vizitohet vetëm me një udhërrëfyes (hapësirat pa panele shpjeguese)	• Seri mbrëmjesh, të titulluara “Tenement Talks” (Bisedat Tenement)	• Ndarje e fondeve për restaurim nga ato për komunikimin • Programe të ndryshme financohen nga donacione të ndryshme
Staro Sajmishte, Serbi 		• Faqe web të shkëlqyera që shërben si muze virtual interaktiv		

Site/Museum	Building conservation	Visitor experience	Education and communication	Fundraising and structural organization
Gulag Perm-36, Russia 	• Limited restoration and reconstruction	• Open festivals • Changing exhibitions • Online exhibitions	• School of museology educates museum staff from around the world • Seminars and workshops organized	• Setting priorities, to increase efficiency and revenue
Sighet Prison, Romania 	• Substantial repairs to make it look like new		• Goal of educating people and re-examining the history of Romania • Simposia / seminars / workshops	• Split into two organizations, the museum and the memorial • Separate financial needs • Attracts donors through spoken stories
Auschwitz, Poland 	• 155 rebuilt and stabilized structures • 300 ruins	• Diverse exhibition spaces, including artwork from former prisoners or about the Holocaust	• Strong educational programming • Building ties with other countries and similar sites • Webpage links to the pages of other such sites	• Include former prisoners in planning the museum

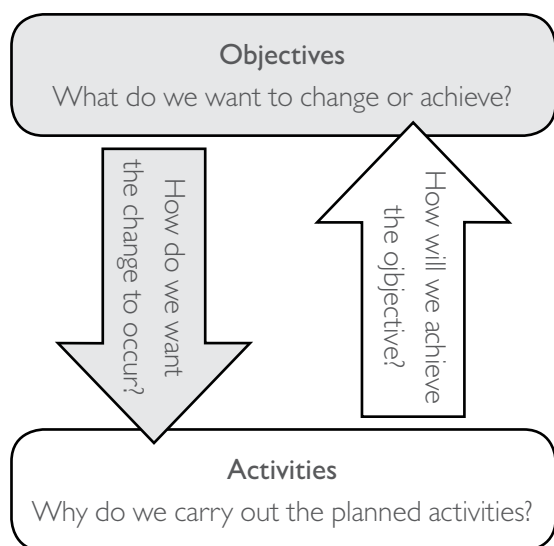
Site/Museum	Building conservation	Visitor experience	Education and communication	Fundraising and structural organization
Anne Frank House, Netherlands 	• Added elements to help the museum function better • Restoration to return the Annex to its WWII condition • New adjacent building to expand museum space	• Excellent website that works as a virtual museum	• Engagement with youth in a dialog about human rights • Youth conferences	• Innovative organizational structure: group of directors, supervisory board, advisory board
Eastern State Prison, USA 	• Began with the most needed repairs • Much of the ruins were left, as a part of the visitor experience	• Audio/guided visits by former prison staff and prisoners • Rotating exhibitions • Regular events	• Website includes learning materials about crime and punishment • Lesson plans for teachers	• Specific annual tasks • A commission of experts accompanies every project
Ellis Island, USA 	• Stabilization for 29 of 30 buildings on the island • Full restoration of only a few buildings	• Digital system for collecting artifacts and finding data • Recreational activities and discussions about research work	• Website offers classroom activity materials for teachers • Park rangers hold lectures for schools	• Gained popularity through urban explorers, photographers, etc., in order to grab the attention of donors

Site/Museum	Building conservation	Visitor experience	Education and communication	Fundraising and structural organization
Tenement Museum, USA 	• Restoration of several apartments • Left others in 'as found' condition	• Visited only as a part of a guided tour (apartment spaces are without explanatory panels)	• Evening series called "Tenement Talks"	• Division of funds for restoration from those for communication • Different programs financed by different donors
Staro Sajmište, Serbia 		• Excellent website that serves as an interactive virtual museum		

Objectives analysis

The final exercise of the workshop was the formulation of major objectives for what could be achieved at Spaç. Before planning concrete activities for the site, it is crucial to decide on the objectives to guide them. This important step sets the foundation for the action plan that will be developed during the third 'Dialogues' workshop.

Objectives should form a symbiotic relationship with activities; objectives tell us why carry out the planned activities, while activities help us to achieve the change we want to see.

Participants were asked to follow the SMART acronym for developing operational objectives, meaning that they should be:

- S** – Specific
- M** – Measurable
- A** – Assignable/Achievable
- R** – Realistic
- T** – Time-bound

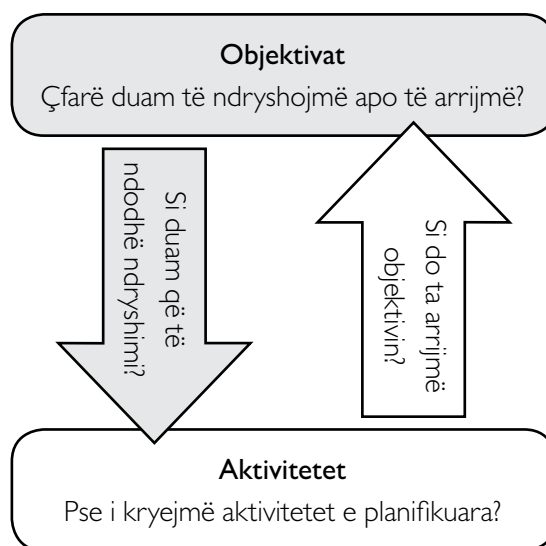
In addition, they should make use of active, forward-looking verbs, such as: improve, enable, grow, increase, develop, raise, contribute, encourage, reduce.

In order to focus the objectives on a particular set of themes, participants were divided into 3 working groups. Group 1 formulated objectives that fell within the category of "Education, interpretation and public inclusion"; group 2

Analiza e objektivave

Ushtrimi final i punëtorisë ishte formulimi i objektivave kryesore në lidhje me çfarë mund të arrihet të bëhet në Spaç. Përpara se të planifikohen aktivitete konkrete, është e rëndësishme të vendosen objektivat që do të drejtojnë ato. Ky hap i rëndësishëm vë themelet për planin e veprimit që do të zhvillohet gjatë punëtorisë së tretë të "Dialogjeve".

Objektivat duhet të formojnë një lidhje të ngushtë me aktivitetet; objektivat na tregojnë arsyet e ndërmarrjes së aktiviteteve, ndërsa aktivitetet na ndihmojnë të arrijmë ndryshimin që duam të shohim.

Pjesëmarrësve ju kërkua të ndjekin akronimin SMART për të ndërtuar objektiva operacionalë, pra që duhet të jenë:

- S** – specifike
- M** – të matshëm
- A** – të arritshëm
- R** – realistë
- T** – me kohëzgjatje të caktuar

Gjithashtu, ata duhet të përdornin folje që tregojnë veprim dhe që shohin nga e ardhmja si : përmirësoj, rris , mundësoj, shtoj, zhvilloj, ngrej, kontribuoj, inkurajoj, zvogëloj.

Për tu fokusuar në objektiva me tema të caktuara, pjesëmarrësit u ndanë në 3 grupe. Grupi 1 formuloi objektivat që bien në kategorinë e "Edukimit, interpretimit dhe përfshirjes publike"; grupi 2 u fokusua në "Ndërtesat dhe infrastruktura"; grupi 3 mbuloi "Korniza ligjore,

focused on “Buildings and infrastructure”; group 3 covered “Legal framework, management and strategic approaches.” While these categories are not mutually exclusive, they allowed for a more focused set of objectives to be developed.

OBJECTIVES FOR SPAÇ

Group 1: Education, interpretation and public inclusion

- Raise awareness and educate the national and international community about the history of suffering and resistance of the former prisoners at Spaç.
- Interpret the site so that each individual understands the value of Spaç and contributes to its preservation and promotion.
- Cooperate widely to achieve inclusion and integration of former prisoners and marginalized groups
- Encourage activism and social engagement from all visitors, especially young generations, towards the betterment of society.

Group 2: Buildings and infrastructure

- Reconstruct/conservate existing buildings (focusing interventions on special parts, e.g. the watchtowers, the mine galleries) based on reference materials from the time.
- Create possibilities for alternative routes to access and experience the prison.
- Continually build and improve upon infrastructure and support structures to facilitate the needs of visitors on site and in Reps.

Group 3: Legal framework, management and strategic approaches

- Found a museum institution on the highest national level, a National Museum of Memory – Spaç (NMMS).
- Establish clear legal regulations regarding the creation, structure and management of NMMS.
- Integrate NMMS into international networks and itineraries/sites of remembrance.
- NMMS serves as a model in Albania and the region for inclusive practices and debates on the most relevant contemporary issues.
- NMMS serves as an engine of economic, cultural and social development for Mirdita.

As a result of this exercise, we can see well-defined

menaxhimi dhe përfaqja strategjike.”.

Duke qënë se këto kategori nuk janë përjashtuese të njëra tjetrës, ato bënë të mundur zhvillimin e një serie objektivash më të fokusuar.

OBJEKTIVAT PËR SPAÇIN

Grupi 1: Edukimi, interpretimi dhe përfshirja publike

- Ngritje e ndërgjegjësimit dhe edukim i komunitetit në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar rreth historisë së vuajtjeve dhe rezistencës së ish të burgosurve në Spaç.
- Interpretim i vendit në mënyrë që çdo individ të kuptojë vlerën e Spaçit dhe të japë kontributin për ruajtjen dhe promovimin.
- Bashkëpunim në shkallë të gjerë për të arritur përfshirjen dhe integrimin e ish të burgosurve dhe grupeve të përjashtuara.
- Inkurajim për aktivizëm dhe përfshirje nga të gjithë vizitorët, veçanërisht brezat e rinj, drejt përmirësimit të shoqërisë.

Grupi 2: Ndërtesat dhe infrastruktura

- Rindërtim/konservim i ndërtesave ekzistuese (duke përqëndruar fillimisht në pjesë të veçanta, p.sh. kullat e vrojtimit, galerite e minierave) duke u bazuar në materiale e dokumenta të kohës.
- Krijim i mundësive për rrugë alternative për hyrjen dhe përjetimin e ish burgut.
- Ndërtim dhe përmirësim i vazhdueshëm i infrastrukturës dhe strukturave ndihmëse për të lehtësuar nevojat e vizitorëve in situ dhe në Reps.

Grupi 3: Korniza ligjore, menaxhimi dhe përfaqset strategjike

- Themelimi i një institucioni muzei i nivelit më të lartë kombëtar, një Muze Kombëtar i Kujtesës – Spaç (MKKS)
- Vendosja e rregullave ligjore të qarta përsa i përket krijimit, strukturimit dhe menaxhimit të MKKS
- Integrimi i MKKS në rrjetet dhe itineraret/vendet ndërkombëtare të kujtesës.
- MKKS në rolin e një modeli në Shqipëri dhe në rajon për praktika përfshirëse dhe debate mbi çështje bashkëkohore dhe shumë të diskutuara
- MKKS shërben si një motor zhvillimi ekonomik, kulturor dhe shoqëror për Mirditën

Si rezultat i këtij ushtrimi mund të shohim objektiva të mirëpërcaktuara dhe të ndara sipas 3 niveleve të veprimit,

objectives, divided according to 3 levels of action, which will be further broken down into tangible actions during the third workshop.

These actions will be easily assessed financially and clearly divided according to the actors that will work toward their implementation.

These actions will be listed and coordinated within an action plan, which will clearly show how they are linked to each other, according to their advantages and possibility of being realized.

Visits around Shkodra

The third day of the workshop was spent exploring special cultural and natural tourist points in Shkodra and the surrounding area. The tour was guided by locals who know the area well and were able to talk about the current state of these places and how they have been treated until now. The trip started with a visit to the village of Drisht and the bridge of Mes, continuing with the office of the former politically persecuted people in Shkodër, located in the city hall. Afterward, the group visited the Franciscan church, which had returned to its original use after having been transformed into a theater by the Communist regime. The workshop finished with a sampling of the impressive views and natural beauty along the shore of Lake Shkodra, in the village of Shiroka and further toward the border with Montenegro.

të cilat do të duhet të zbërthehen më tej në aksione të prekshme gjatë punëtorisë së tretë.

Këto aksione do të jenë lehtësisht të vlerësueshme financiarisht dhe qartësisht të ndara sipas aktorëve që do të punojnë për zbatimin e tyre.

Këto aksione do të renditen dhe të koordinohen në një plan veprimi ku do të mund të shihet qartësisht se si janë të lidhura me njëra – tjetrën sipas përparësive dhe mundësive të realizimit.

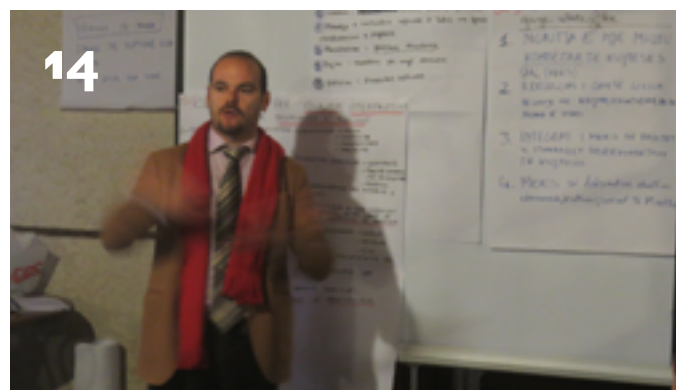
Vizitat në Shkodër

Qëllimi i ditës së tretë të punëtorisë ishte eksplorimi i disa pikave turistike me interes të veçantë kulturor dhe natyror në Shkodër dhe zonën përreth, shoqëruar nga banorë, njohës të mirë të zonës të cilët na treguan mbi gjendjen e këtyre pikave dhe mënyrën si janë trajtuar deri tani. Udhëtimi filloi me vizitë në fshatin Drisht dhe urën e Mesit, duke vazhduar me zyrën e ish-të përndjekurve politike në Shkodër, në brendësi të godinës së Bashkisë. Më pas u vizitua kisha françeskane e cila ka rimarrë funksionin e saj pas transformimit në teatër nga regjimi komunist. Punëtorja përfundoi duke shijuar pamjet dhe natyrën mbresëlënëse buzë liqenit të Shkodrës, nga fshati Shirokë dhe më tej në kufi me Malin e Zi.

Fig. 9: The workshop group at Mes Bridge | Grupi i punëtorisë në mes të urës së Mesit

Fig. 10 - 15: Group work and discussion about future objectives for Spaç prison
Diskutimi i përbashkët për objektivat e ardhshme për ish-burgun e Spaçit

WORKSHOP EVALUATION

VLERESIMI I PUNETORISE

Workshop II closed with an evaluation conducted by participants themselves. Below are the results that came out of this process.

Punëtorja II u përmbyll me vlerësimin e saj nga vetë pjesëmarrësit. Më poshtë pasqyrohen rezultatet e dalta nga ky proces.

ORGANIZATION

1. Information provided before the workshop was:

Very good 5

Good 3

Neutral 1

Poor

Very poor

2. The beginning / introduction to the workshop was:

Very good 7

Good 2

Neutral

Poor

Very poor

3. The accommodation was:

Very good 1

Good 6

Neutral

Poor

Very poor

ORGANIZIMI

1. Informacioni i dhënë përpara punëtorisë ishte:

Shumë mirë 5

Mirë 3

Neutral 1

Dobët

Shumë dobët

2. Pritja në fillim të punëtorisë ishte:

Shumë mirë 7

Mirë 2

Neutral

Dobët

Shumë dobët

3. Akomodimi ishte:

Shumë mirë 1

Mirë 6

Neutral

Dobët

Shumë dobët

4. The organization of meals was:

Very good 5

Good 4

Neutral

Poor

Very poor

4. Organizimi i vakteve ishte:

Shumë mirë 5

Mirë 4

Neutral

Dobët

Shumë dobët

5. The visit to the Place of Witness and Memory was:

Very good 6

Good 1

Neutral 1

Poor

Very poor

5. Vizita në Vendin e Dëshmisë dhe Kujtesës ishte:

Shumë mirë 6

Mirë 1

Neutral 1

Dobët

Shumë dobët

6. How well-prepared and professional were the organizers?

Very good 10

Good

Neutral

Poor

Very poor

6. Sa të mirë përgatitur dhe profesionalë ishin organizatorët?

Shumë mirë 10

Mirë

Neutral

Dobët

Shumë dobët

7. The organization of the workshop in general was:

Very good 8

Good 2

Neutral

Poor

Very poor

7. Organizimi në përgjithësi i punëtorisë ishte:

Shumë mirë 8

Mirë 2

Neutral

Dobët

Shumë dobët

THE WORKSHOP SESSIONS

8. The “Welcome, goals and methodology of the workshop” session was:

Very good 9

Good 1

Neutral

Poor

Very poor

Comments:

- Everything correct
- Very clear
- Very professional treatment [of the material]

9. Group work and presentations on “Joint value analysis of Spaç prison” was:

Very good 9

Good 1

Neutral

Poor

Very poor

Comments:

- Very professional experts
- Quite impressive and useful
- Stimulating and useful
- Very good. At the appropriate level. Congratulations.

SESIONET E PUNËTORISË

8. “Mirësardhja, qëllimi & metodologjia e punëtorisë” ishte:

Shumë mirë 9

Mirë 1

Neutral

Dobët

Shumë dobët

Komente:

- Gjithçka korrekte
- Shumë e qartë
- Trajtim tejet profesional

9. Punë & prezantim në grup “Analiza e përbashkët e vlerave të ish-burgut të Spaçit” ishte:

Shumë mirë 9

Mirë 1

Neutral

Dobët

Shumë dobët

Komente:

- Ekspertet mjaftë profesional
- Mjaft mbresëlënëse dhe e dobishme
- Stimuluese dhe e dobishme
- Shumë i mirë. Në nivelin e duhur. Përgëzime.

10. Group work and presentations on “Formulating a joint vision for Spaç” was:

Very good 7

Good 3

Neutral

Poor

Very poor

Comments:

- It worked correctly
- Noticed synchrony in the joint interests of the partners
- Remarkable. Speechless.

11. Joint discussion on “Legal and functional framework of museums in Albania” was:

Very good 4

Good 4

Neutral 1

Poor

Very poor

Comments:

- [There were none.]

12. Group work and presentations on the “Objectives analysis” was:

Very good 7

Good 3

Neutral

Poor

Very poor

Comments:

- It worked well
- Fruitful

10. Punë & prezantim në grup “Formulimi i vizionit të përbashkët për Spaçin” ishte:

Shumë mirë 7

Mirë 3

Neutral

Dobët

Shumë dobët

Komente:

- Eshte punuar me korrektes
- Vihet re sinkroni në interesat e përbashketa të partnerëve
- Mbresëlënës. Pa fjalë.

11. Diskutimi i përbashkët “Kadri ligjor dhe funksional i Muzeve në Shqipëri” ishte:

Shumë mirë 4

Mirë 4

Neutral 1

Dobët

Shumë dobët

Komente:

- [Nuk kishte.]

12. Punë & prezantim në grup “Analiza e objektivave” ishte:

Shumë mirë 7

Mirë 3

Neutral

Dobët

Shumë dobët

Komente:

- Eshte punuar mire
- Frytdhënëse

14. In general, the different sessions of the workshop were:

Very good 7

Good 3

Neutral

Poor

Very poor

WORKSHOP II IN GENERAL

15. How was the interaction among the participants during the workshop?

Very good 5

Good 4

Neutral 1

Poor

Very poor

Comments:

- Within the framework of professionalism and civility
- Good

16. What was the most positive aspect of this workshop? Why?

- Preparation, themes, participation
- Seriousness and commitment of the group work
- Well organized in its entirety
- Participation of different actors from different decision-making levels
- Conversation, debate, benchmarks that were set
- That a more advanced stage was reached toward the objectives that were set during the first workshop. In this way is formulated/built a clearer vision.
- The engagement of all groups to have a clear vision of what we build
- Clarification and reinforcement of ideas from the first workshop. Also new ideas.
- Professional treatment of the goals and objectives regarding the future museum of Spaç

14. Në përgjithësi sesionet e ndryshme të punëtorisë ishin:

Shumë mirë 7

Mirë 3

Neutral

Dobët

Shumë dobët

PUNËTORIA II NË PËRGJITHËSI

15. Si ishte ndërveprimi me pjesëmarrësit e tjerë gjatë punëtorisë?

Shumë mirë 5

Mirë 4

Neutral 1

Dobët

Shumë dobët

Komente:

- Brenda kornizave të profesionalizmit dhe qytetarisë
- I mirë

16. Cili ishte aspekti më pozitiv i kësaj punëtorie? Pse?

- Përgatitja, tematikat, pjesëmarrja
- Serioziteti dhe perkushtimi punën në grup
- E mirëorganizuar në tërësinë e saj
- Pjesëmarrje e aktorëve të ndryshëm nga nivele të ndryshme vendimarrëse
- Bashkëbisedim, debati, piketat që u vendosën
- Që u arrit një stad më i avancuar i objektivave të hedhura në punëtorinë e parë. Në këtë mënyrë formulohet/ndërtohet një vizion më të qartë.
- Angazhimi i gjithë grupeve për të patur një vizion të qartë se çfarë dhe ndërtojmë
- Qartësim dhe përforcim i ideve të punëtorisë së parë. Gjithashtu idetë e reja.
- Trajtimi profesional i qëllimeve & objektivave në lidhje me muzeun e ardhshëm të Spaçit

- Understanding to achieve the values of this workshop

17. What was the most negative aspect of this workshop? Why?

- —
- There isn't
- I don't think there were any.
- There isn't
- It's the real deal
- —
- N/A
- There isn't

18. Do you think that the themes covered during workshop II are useful for the next workshop, the one focused on creating an action plan?

Yes 10

No

19. Did this workshop fulfill your expectations?

Yes 10

No

20. Are you interested in continuing as a participant in the next workshop?

Yes 10

No

End of the report.

- Mirëkuptimi për të arritur vlerat e kësaj punëtorije

17. Cili ishte aspekti më negativ i kësaj punëtorie? Pse?

- —
- S'ka
- Nuk mendoj se pati
- Nuk ka
- Nuk është furçë
- —
- N/A
- Nuk ka

18. A mendoni që tematikat e trajtuara gjatë punëtorisë II janë të dobishme për punëtorinë e rradhës, ajo e planveprimit?

Po 10

Jo

19. A i përmbushi pritshmëritë tuaja kjo punëtori?

Po 10

Jo

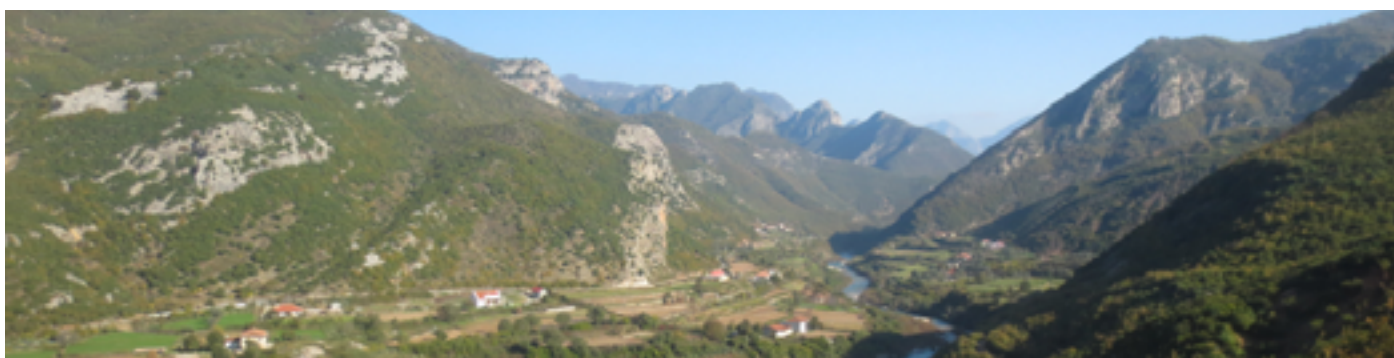
20. A jeni të interesuar të vazhdoni si pjesëmarrës në punëtorinë e rradhës?

Po 10

Jo

Fundi i raportit.

Fig. I6: View from Drisht | Pamje nga Drishti

FURTHER INFORMATION

INFORMACIONE TE METEJSHME

More information and the latest developments for the project “Sharing Stories, Shaping the Future: Dialogues for Spaç” can be found on the web at:

spacdialog.org

Or by contacting the authors of this report:

Mirian Bllaci: mirian.bllaci@chwb.org

Jonathan Eaton: jonathan.eaton@chwb.org

Nedi Petri: nedi.petri@chwb.org

Cultural Heritage without Borders (CHwB)

Rr. Ismail Qemali

P. 34/1, Kt. III, Zr. 15

Tiranë

ALBANIA

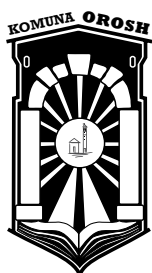
This workshop was organized by:

Kjo punëtori u organizua nga:

With support from:

Me mbështetje nga:

Informacione të mëtejshme dhe zhvillimet e fundit të projektit “Shkëmbejmë Përvojat, Formësojmë të Ardhmen: Dialogjet për Spaçin” mund të gjenden në Web tek:

spacdialog.org

Ose kontaktoni autorët e këtij raporti:

Mirian Bllaci: mirian.bllaci@chwb.org

Jonathan Eaton: jonathan.eaton@chwb.org

Nedi Petri: nedi.petri@chwb.org

Trashëgimia Kulturore pa Kufij (CHwB)

Rr. Ismail Qemali

P. 34/1, Kt. III, Zr. 15

Tiranë

SHQIPËRI

With funding from:

Me fondet nga:

International Coalition of
SITES of CONSCIENCE

